

2. Оборотов Ю. М. Традиції і новації у правовому розвитку : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2001. С. 61.

3. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу). Л. : Світ, 2009. С. 87.

КОНЦЕПТУАЛЬНА (МЕТАФІЗИЧНА) ТЕОРІЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ПОДАЛЬШОГО РОЗРОБЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кріцак І. В.

*кандидат юридичних наук, підполковник поліції,
помічник начальника*

*Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області
м. Івано-Франківськ, Україна*

Стосовно сучасних просторових меж правового регулювання та їх ціннісних орієнтирів. Зміна соціального устрою, починаючи з 90-х років, актуалізувала проблему інституційно-правового оформлення суспільних трансформацій. У контексті завдань побудови правової держави та розвитку громадянського суспільства до центру правової системи сьогодні перенесені права та свободи людини і громадянина, проголошені найвищою конституційною цінністю. Проблеми ж значимості захисту прав та свобод людини як аксіологічного орієнтиру у розвитку національної системи права, легалізації приватної власності та правового забезпечення розвитку підприємництва, без яких неможливе становлення ринкової економіки, а також відносин інтелектуального виробництва, при вступі до постіндустріальної фази економічної інтеграції торкаються всієї сфери правового регулювання і визначають перед вченими низку методологічних завдань, що стосуються критеріїв виокремлення предмета та обґрунтування меж правового регулювання тієї чи іншої галузі права. Тенденції сучасного світового розвитку, актуалізація інформаційного середовища людства, зокрема умов духовної творчості, прав і свободи громадян, розширюють коло об'єктів права, змінюють комплекс ціннісних аспектів, регульованих правовими відносинами, та впливають на межі та структуру предмета правового регулювання окремими галузями права [1, с. 78]. Найбільш значущою проблемою є необхідність розширення предметного поля регулювання теорії права і

держави шляхом включення до сфери її обізнаності знання з галузевого регулювання відносин, особливо що стосується нематеріальних благ, особистих немайнових відносин.

Щоб розкрити суть зазначеної проблеми, слід згадати аксіоматику теорії галузевого поділу права, яка передбачає, що предмет галузевого регулювання охоплює однотипні, однорідні відносини, які відповідають певним ознакам, що загалом характеризують гомогенність правового становища суб'єктів, подібність об'єктів прав, загальний тип міжсуб'єктної взаємодії і спільність методу правового регулювання, що впливає звідси. Однак на практиці ускладнення соціально-правової реальності виявилось у очевидній, поступово посилюваній диверсифікації сфери багатьох галузей правового регулювання. Подібна однорідність відносин сьогодні спостерігається лише за окремо взятими ознаками, а в сукупності вони не відповідають зазначеній системі критеріїв [1, с. 78]. Загалом, у теоретичній науці відбуваються постійні тенденції щодо уніфікації та диференціації правових знань. В умовах взаємодії та взаємовпливу приватного та публічного права, транскордонності міжнародного співробітництва, говорити про певну однотипність правового регулювання недоцільно. Світ рухається до ускладнення суспільних відносин, хоча великі істини приховані у простоті. У цих процесах надзвичайно важливо віднайти «наріжний камінь» істинної свободи між правами та обов'язками людини, який став би визначальним, а не був би «каменем спотикання». Це, безперечно, невмирущі впродовж віків духовно-культурні цінності високих формацій, які сповідаються багатьма народностями незалежно від релігійної приналежності, звичаєво-традиційної культури і у віках є невмирущими, – до них варто прагнути, продукувати і всіляко сприяти їхній популяризації.

Теорія права і держави весь час намагається систематизувати накопичений матеріал багатьма галузями правового регулювання і розглянути його під власним кутом зору, цим самим зосередити увагу на загальних речах, притаманних для багатьох галузей знань, а з іншого боку – продемонструвати, ще раз підтвердити вершини досягнень різноманітних галузей права. У цьому аспекті варто зауважити, що цивілісти досягли успіху у висвітленні окремих питань, які зачіпають найзагальніші межі правового регулювання та можуть бути корисними для загальної обізнаності і вироблення нових знань у площині теоретико-правової науки. У цьому ключі не менш важливими є напрацювання з найрізноманітніших наук, використання методів міждисциплінарних наукових досліджень, адже традиційна методологія вже не дозволяє усвідомити системну єдність та диференціацію у предметі галузевого регулювання багатьох суспільних відносин.

Говорячи про духовно-культурні цінності, їхню стійкість у віках та найбільш динамічну структуру на засадах «свободи без гріха», багато елементів предмета правового регулювання теорії права і держави відображені в еволюції її розвитку (фактично з того часу, коли вона ще була енциклопедією права, згодом – філософією права, а сьогодні – теорією права і держави), – суттєво збагачуються, що сприяє подальшому законодавчому закріпленню юридичних приписів на засадах правих орієнтирів шляхом їхнього співвідношення євангельським істинам, всьому священному писанню і переданню, коли серед багатьох правд обирається та, яка найближча до істини, і коли загалом така діяльність сприяє формуванню високого рівня правової свідомості, загальної обізнаності та культури громадян.

Найбільш стабільну і одночасно беззаперечну позицію традиційно займають євангельські заповіді, які суттєво відрізняються від принципу відплати. Саме вони і повинні стати визначальним, центральним ядром та основою предмета правового знання. У своїй статистиці такі відносини поступово переходять на рівень юридичних конструкцій та в подальшому регулюють сферу власності. У динаміці обороту зобов'язального права вже панують не відповідні юридичні конструкції та статуси суб'єктів правового регулювання, а набагато вищі зобов'язання перед самим собою, власною совістю, Батьківщиною, бажання сповідувати вищі цінності задля досягнення цілей вічного блаженства. А тут вступає в силу внутрішньо-духовний світ людини, юридичною мовою говорячи, особисті немайнові права, зобов'язання і відносини, засновані на інтелектуальному осмисленні серцево-душевного відчуттів, що й визначають поведінку людини у соціальному середовищі. Теоретичні уявлення та світоглядність сформованих уявлень про світ поглиблюють її інтеграцію у соціальне середовище та визначають місце такої особистості у регулюванні суспільних відносин того чи іншого рівня.

Сьогодні виникає необхідність у виробленні концептуальної, метафізичної теорії права і держави, так званої теософії права, задля повного, всебічно-просторового осмислення її меж і можливостей правового регулювання передусім на рівні правової свідомості, а вже згодом – реальних правових відносин.

Обґрунтування необхідності розроблення духовно-ціннісної концепції праворозуміння. Евристичний потенціал включення природно-правових ідей у панівну наукову доктрину прав людини не дає необхідних результатів, оскільки пов'язаний з актуалізацією парадигмального принципу «людиноцентричності» права. Погляд на сформований підхід з позицій взаємодії та взаємовпливу приватного та публічного права в контексті інтеграції духовно-ціннісних ідей як базового критерію свободи свідчить про необхідність спротиву «дегуманізації» відносин, на якісно інших «безгріховних» засадах.

Справді, людина в умовах сучасного інформаційного світу та можливостей науки поступово матеріалізується, дегуманізується (обезлюднюється), навіть «демонізується» через переважання гріховної природи і темпів поширення зла у світі. Матеріальні цінності стають пріоритетними, а духовні ідеали принципово відчужуються. Водночас права та свободи людини як домінуюча правова цінність відходять на другорядний план, «розмиваються» у масиві євангельської ідеї служіння ближньому, яка є найвищою ідеєю у земному існуванні людини.

Приналежність людини до матеріальних речей нівелюють духовні смисли та ідеали. Право, засноване на Божественному Законі, покликане «бути зберігачем, хранителем та гарантом істинності ідеалів людини заради пропагування свободи без гріха». Тут важливою є не зовнішня форма людини, а її внутрішньо-духовний смисл і сутність, що концентруються відповідним чином у ній.

Методологічно обґрунтовані застереження стосовно означених тенденцій є хорошим сигналом для юридичної екстраполяції конструкцій божественних норм заради продуктивності вибудовування та процвітання суспільних відносин, адже лише на таких засадах можуть існувати та розвиватись істинні соціально-цінні блага.

Означений підхід потребує докорінної модернізації законодавства з метою його адекватності ідеї служіння на благо соціально-економічному ладу сучасного суспільства не гуманістичних, а духовно-культурних цінностей, покликаних віднайти свою реалізацію у праві державному. Так, правова інституціоналізація духовно-ціннісних засад відображає суспільне визнання свободи індивіда, її поширення відповідно до принципу: «усе людині дозволено, але не все корисно» (Кор. 6:12). Межі правомірної реалізації волі людини, присвоєння матеріальних цінностей, продукування ідей чітко співвідносяться із вказаним критерієм, що забезпечить їй тілесне та духовне здоров'я, життєрадісність, репродуктивну здатність на засадах переміни генно-гріховної природи у якісно інші стани, що відображається видимим образом у її блаженстві, торжестві духу.

Подальше розроблення духовно-ціннісної концепції праворозуміння передбачає застосування міждисциплінарного підходу у науці на засадах його співвідношення з критерієм істинності. Формування принципово нової парадигми права, нетрадиційної в умовах від сімдесятилітніх атеїстичних гонінь та тридцятиріччя ідеологічного плюралізму, спонукає знову повернутись до ідей середньовіччя і традиціоналізму, відновлення уявлень про світ за межами його речово-майнових форм.

Реалізація такої лінії концептуального осмислення та постійного наукового аналізу дозволить методологічно коректно та теоретично переконливо вирішити питання суспільних протиріч, забезпечить гармонію людської природи на засадах добрих начал, сприйтиме

регулюванню відносин відповідно до принципу однорідності з позицій єдиного системоутворюючого предметного критерію.

Духовно-культурні цінності та моральність у правовій науці крізь призму оціночних понять. У питанні глибшого розуміння моральності можна звернутися до поняття недобросовісної конкуренції у цивілістичній науці. Її суб'єктивна сторона проявляється в умисній вині, коли будь-які дії вчинені задля набуття переваг у підприємницькій діяльності, які господарюючий суб'єкт здійснює шляхом порушення законодавства чи звичаїв ділового обороту, що загалом суперечить вимогам добросовісності, розумності та справедливості. Слід відзначити, що в цивілістичній доктрині досі не проведено чітких меж між несумлінністю та протиправністю [2, с. 78]. Зважаючи на те, що категорії «добропорядність», «розумність», «справедливість» є оціночними, то найчастіше їхнє трактування є суб'єктивним. З іншого боку, не можна забувати, що основна мета законодавства – не охорона моральності у конкурентних відносинах, а охорона та підтримка конкуренції. Відповідно для з'ясування недобросовісної конкуренції достатньо встановити, що ці дії суперечать законодавству та звичаям ділового обороту [3, с. 69].

Отож з позицій моральності охорона та підтримка розумної конкуренції у будь-яких відносинах ґрунтується на принципах добросовісності, добросовісності, добросердечності, конкурентноспроможності, що загалом не суперечить вимогам законодавства, звичаям та культурі спільноти. Не можна забувати і про принцип охорони моральності у конкурентних відносинах: не роби іншим того, чого не бажаєш собі. Лише розумна конкуренція призводить до успіху, вона допомагає здобути переваги у професійній діяльності та господарюванні, завоювати заслужений авторитет. Розмірковування ж над категоріями «несумлінність» та «протиправність» залишається відкритим.

У кожній науці порушуються питання моральності, духовно-культурних цінностей. Водночас слід наголосити на неабиякій ролі розроблюваності вказаних категорій у юриспруденції. Тому накопичення наукового матеріалу, його систематизація має на меті вироблення універсальної духовно-ціннісної концепції та ідеології, здатної визначити прогресивний рух державності.

Література:

1. Бакаева И. В. Концептуализация теории собственности и предмет гражданско-правового регулирования. *Известия вузов. Северо-Кавказский регион. Серия: Общественные науки.* 2006. № 2. С. 78–81.
2. Долгих М. Г. Юридическая природа недобросовестной конкуренции. *Законодательство.* 2003, № 11.
3. Ахметзянова И. Правовая конструкция недобросовестной конкуренции: пути совершенствования. *Власть.* 2007. № 3. С. 68–71. С. 69.